

رژمنامه کنیزک (حماسه ای به زبان گورانی و روایتی از یادگار زیربران)

پدیدآورده (ها) : شیبانی فر، رقیه

ادبیات و زبانها :: پاژ :: تابستان 1396 - شماره 26

از 192 تا 196

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1299354>

دانلود شده توسط : آرش اکبری مفاخر

تاریخ دانلود : 28/11/1396

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است. بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابراین، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [فوائین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

در این بخش از پاتر کتاب‌های سزاوار و سودمندی که در حوزه فرهنگ و هنر ایران زمین به‌ویژه زبان و ادبیات فارسی تألیف شده باشند، اندکی گسترده‌تر از معمول معرفی خواهند شد. نویسندگان و ناشران محترمی که مایلند آثارشان در این فصلنامه شناسانده شود، نسخه‌ای از کتاب یا کتاب‌های خود را برای ما بفرستند تا خوانندگان پاتر هم با آن‌ها آشنا شوند.

رژمنامه کنیزک

(حماسه‌ای به زبان گورانی و روایتی از یادگار زریران)

رقیه شیبانی‌فر*

رژمنامه کنیزک (حماسه‌ای به زبان گورانی و روایتی از یادگار زریران)، تألیف
آرش اکبری مفاخر، تهران: مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۹۵، ۳۸۲
صفحه، ۲۵۰/۰۰۰ ریال

رژمنامه کنیزک از آثار برجسته و شاخص ادب حماسی ایران به زبان گورانی و روایتی از یادگار زریران است. این حماسه از ارزش‌های ویژه‌ای برخوردار است و «شاید پس از یادگار زریران، اصیل‌ترین و پس از شاهنامه فردوسی، ناب‌ترین اثر حماسی ایران باشد» (رژمنامه کنیزک، ص ۹). این اثر همراه با حماسه‌هایی چون رستم و زنون و رستم و زردهنگ از آن دسته داستان‌های گورانی است که نمونه فارسی ندارد.

* دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی - مشهد

این اثر که در ۹ بخش پیشگفتار، مقدمه، متن گورانی، آوانگاری، برگردان فارسی، یادداشت‌ها، نمایه (فهرست‌ها، واژه‌نامه و افعال)، کتابنامه و پیوست‌ها فراهم آمده، حاصل تلاش چندین‌ساله دکتر آرش اکبری مفاخر است. ساختار جامع و مانع کار در همان نگاه نخست آشکار است؛ به گونه‌ای که در مقایسه با کار زبان‌شناسان بزرگی چون محمد مکرری و دیوید نیل مکنزی در زبان و ادبیات گورانی روشی کامل دارد که در آن آثار نمی‌توان دید. نویسنده در پیشگفتار با نگاهی کلی به کتاب، روش کار خود را در بخش‌های مختلف توضیح می‌دهد. در مقدمه نخست زبان گورانی، دست‌نویس هفت‌شکر در گورانی و فارسی و نیز دست‌نویس اساس و دیگر روایت‌های خود را معرفی می‌کند. سپس بنیاد اصلی داستان رزمنامه کنیزک یعنی یادگار زریران را بررسی کرده و روایت‌های اوستایی، هخامنشی، پارتی، ساسانی، فارسی و عربی آن را شرح می‌دهد و آن‌گاه به شرح و تفسیر رزمنامه کنیزک بازمی‌گردد. آوردن خلاصه مفصل و دقیقی از داستان در این اثر برای خواننده که پیش‌زمینه‌ای

از آن ندارد بسیار راهگشاست. در ادامه پس از بررسی همانندی‌ها و ناهمانندی‌های رزمنامه کنیزک با روایت پهلوی، ۷ مورد همسانی ویژه این دو متن - که مختص رزمنامه کنیزک بوده و در دو روایت شاهنامه و غررالسیر یاد نشده - در جدولی آمده است. این ویژگی خاص بیانگر آن است که رزمنامه از نظر محتوا و مضمون و واژگان، ساختار اصیل‌تری را در خود حفظ کرده است. پس از آن نویسنده یادگار زریران پارتی و پیشینه متنی آن را در اوستا و ریشه‌های مادی و هخامنشی و بازتاب آن را در متون پهلوی از جمله دینکرد، بندهش و ... بررسی می‌کند. آن-گاه روایت‌هایی از این داستان را در متون عربی و فارسی پس از اسلام می‌آورد و در پایان به بازسازی و تطبیق روایت پارتی یادگار زریران و رزمنامه کنیزک پرداخته، دگرگونی‌های یادگار زریران از گزارش اوستایی تا روایت گورانی را در دو شاخه ادب حماسی ایران خاوری و باختری در نموداری به نمایش می‌گذارد و مقدمه را با جمع‌بندی خود به پایان می‌رساند.

این متن گورانی در ۱۱۲۴ بیت بر پایه دست‌نویس کتابخانه آستان قدس رضوی به شیوه معمول تصحیح متون شفاهی، یعنی تک‌نسخه با روشی انتقادی تصحیح شده، نویسه‌های اصلی متن در پانوش‌ها آمده و در یادداشت‌ها به دگرنوشت‌های دو روایت دیگر با در نظر داشتن نویسه دشوارتر اشاره شده است. در بخش آوانگاری از شیوه پیشنهادی فرهنگستان زبان و ادب فارسی و برای رفع کاستی‌ها از روش‌های مکرری، مکنزی و ... استفاده شده است.

به گفته نویسنده، مشکل‌ترین و پیچیده‌ترین بخش کار ترجمه متن از گورانی به فارسی بوده است، اما به هر روی تلاش نویسنده ارائه ترجمه‌ای روان و شیواست تا علاوه بر حفظ ساختار زبان گورانی و لطف سخن و بیان شاعرانه ابیات، خواندن این اثر برای فارسی‌زبانان نیز ساده و قابل فهم باشد؛ به گونه‌ای که خود را در فضای حماسی شاهنامه احساس کنند. در عین حال از برخی عبارات و کاربردهای گورانی مانند بی‌اندیش، بیان‌پوش، شهنازی، ایوار، صاحب‌ذات و ... که مشکلی در فهم ترجمه ایجاد نمی‌کنند نیز استفاده شده است. یادداشت‌ها که مفصل‌ترین بخش کتاب را در بر می‌گیرد، پس از ترجمه آمده است. هر یادداشت بر پایه شماره ابیات تنظیم شده و در روشی جزئی‌نگر - برای آسان‌تر شدن کار نویسنده و خواننده - به بخش‌ها و بندهای کوچک‌تری تقسیم شده است. حجم یادداشت‌ها از یک سطر تا ۲۰ صفحه است که هرکدام بنا بر اقتضای متن و تازگی مطالب فراهم آمده‌اند. کلیت یادداشت‌ها بر جامع و کامل بودن آن‌ها استوار است تا علاوه بر یاری رساندن در فهم رزمنامه به دریافت دیگر حماسه‌ها و متون گورانی نیز کمک

کند. در این یادداشت‌ها محور اصلی مطالب بر پایه داده‌های دست‌نویس‌های گورانی و روایت‌های حماسی غرب ایران و پرهیز از تکرار است تا همواره مباحث تازه‌ای برای خوانندگان و پژوهشگران متخصص وجود داشته باشد، مثلاً:

- توصیف دقیق و جامعی از شخصیت‌های اساطیری و حماسی ایران چون رستم، زال، زرعلی، کیخسرو، افراسیاب، رخس و ... تنها بر پایه متون گورانی.

- شرح دقیقی از آموزه‌های اساطیری چون بور و بیان (= بیر و بیان/ بیر بیان)، کلاه کله‌پلنگی رستم، خیمه زرین/ سبز رستم، پری‌وارگی کنیزک، درفش کاپوانی در غرب ایران، بخت و چاره (بخت و بغوبخت) و ...

- ارائه بحث‌هایی درباره نام‌شناسی شخصیت‌های اساطیری و حماسی چون کور، کریمان، نریمان، قهرمان و ...

- واژه‌شناسی و ریشه‌شناسی برخی از واژگان رزمنامه با توجه به کاربرد آنها در متون اوستایی، فارسی باستان، پهلوی اشکانی و ساسانی و ... مثلاً: معنای سپاه (= gāl, dār, kār) در یادگار زریران.

- بررسی نویسه‌های دشوار رزمنامه و پیوند آنها با تصحیح و معنای واژگان شاهنامه، مانند خاشه، مژده، گاودم/ گاودم، نژاد، خفتن (= خوابیدن).

- سنجش ابیات رزمنامه با ادبیات اوستایی، هخامنشی، یادگار زریران و روایت‌های عربی و فارسی آن و دیگر روایت‌ها و حماسه‌های گورانی.

- پرداختن به نکته‌هایی درباره وزن، قافیه، دستور تاریخی، ویژگی‌های بلاغی (مانند ترسیدن دشت از سپاهیان) و ...

- بهره‌گیری از سنگ‌نگاره‌های ایران باستان و نگاره‌های شاهنامه در غرب ایران و پیوند آنها با رزمنامه و دیگر حماسه‌های گورانی، مانند کلاه کله‌پلنگی و پوشش دوگانه رستم.

بخش دیگر کتاب نمایه است که در آن فهرست نام‌ها، جای‌ها، اقوام و ... آمده است. واژه‌نامه مفصل کتاب همه واژگان متن و نشانی بسامدی و کاربردها را در بر دارد و بخش پایانی واژه‌نامه فهرست کامل افعال است. پایان‌بخش این اثر پژوهشی کتابنامه مفصل آن است. سه پیوست کتاب درباره کوتاه‌نوشت‌ها، راهنمای ارجاعات و آوانگاری است و در پیوست ۴ نیز نمونه‌هایی از دست‌نویس اساس ارائه شده است.

نویسنده پیش از انتشار کتاب به معرفی رزمنامه کنیزک و ارزیابی ارزش‌های ادبی و حماسی دست‌نویس اساس خود پرداخته و در این باره مقالات زیر را در مجلات داخل و خارج از کشور به چاپ رسانده است:

- ۱- «کریمان کیست؟ بر پایه دست‌نویس هفت‌لشکر گورانی»، *جستارهای ادبی*، ش ۱۷۴، مشهد ۱۳۹۰، صص ۳۷-۱۵.
- ۲- «تخم کور یا تور (تصحیح و معنی از بندهش تا شاهنامه بر پایه متون گورانی)»، *ایران‌شناسی*، آمریکا، س ۲۴، ش ۴، زمستان ۱۳۹۱، صص ۶۶۱-۶۴۲.
- ۳- «رزمنامه کنیزک (حماسه‌ای به زبان گورانی و روایتی از یادگار زریران)»، *پژوهشنامه ادب حماسی*، ش ۱۸، ۱۳۹۳، صص ۱۷۱-۱۴۵.
- ۴- «یادگار زریران و رزمنامه کنیزک»، *نامه فرهنگستان*، ش ۵۷، پاییز ۱۳۹۴، صص ۱۹۱-۱۵۹.
- ۵- «واژه‌شناسی «بور» و «بیان» در زبان گورانی»، *زبان و کتیبه*، س ۱، ش ۱، زمستان ۱۳۹۵، صص ۵۲-۳۲.
- ۶- «یادگار زریران، از گزارش اوستایی تا روایت گورانی»، *ایران‌شهر*، س ۲، ش ۱، ش ۶، فروردین - خرداد ۱۳۹۶، صص ۶۵-۳۹.
- ۷- «یادگار زریران و رزمنامه کنیزک» (ویراست ۲)، *ایران‌نامگ*، کانادا، دانشگاه تورنتو، س ۲، ش ۱، بهار ۱۳۹۶.
- ۸- «رستم در حماسه‌های گورانی»، *پژوهشنامه ادب حماسی (زیر چاپ)*.
- رزمنامه کنیزک ششمین اثر از پژوهش‌های کانون فردوسی - مرکز پژوهش حماسه‌های ایرانی - است که توسط انتشارات مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی (مرکز پژوهش‌های ایرانی و اسلامی) در سال ۱۳۹۵ به چاپ رسیده است. در پایان این معرفی، بخشی از یادداشت استاد جلال خالقی مطلق را به مناسبت چاپ این کتاب با هم می‌خوانیم:

«آقای دکتر آرش اکبری مفاخر سال‌ها بر سر پیرایش و ترجمه و توضیح این اثر رنج برده و جگر سوزانده و اکنون حاصل آن همه کوشش را در کتابی به دوستاران حماسه‌های ایرانی عرضه نموده، نه، که به‌راستی تیری آرش‌وار در عرصه حماسه‌پژوهی پرتاب کرده است. انتشار این حماسه ارزشمند نه تنها گامی بزرگ در معرفی حماسه‌های ایرانی است، بلکه نیز کوششی است ستوده در راستای نزدیک‌تر کردن زبان و ادب اقوام ایرانی به یکدیگر و یادآوری پیوند تنگاتنگ این اقوام در هر کجا که باشند، در درون مرزهای ایران یا در بیرون از آن».

نک: www.cgie.org.ir/fa/news/156519، ۱۳/۲/۱۳۹۶